

BÜYÜK GÜÇLER ARASI REKABET ALANI OLARAK KÜRESEL ALTYAPI YARDIM GİRİŞİMLERİ

GLOBAL INFRASTRUCTURE AID INITIATIVES AS AN ARENA OF GREAT POWER COMPETITION

Yahya GÜLSEVEN*

ABSTRACT

China has become one of the leading actors in the global foreign aid architecture with the increasing impact and quantity of its foreign aid worldwide. Particularly, the large-scale infrastructure aid provided to developing countries under the Belt and Road Initiative, which started in 2013, has faced harsh reactions and criticisms from Western donor countries, especially the United States. These reactions towards China did not remain limited to criticism and accusations. Led by the United States, G7 countries and European Union countries have declared new infrastructure aid initiatives named "Global Gateway" and "Build Back Better World," which are claimed to be alternatives to China's Belt and Road Initiative. The aim of our study is to analyze the changes and continuities in the global development aid architecture, which have been determined by Western donor countries under the OECD Development Assistance Committee framework established after World War II, in the context of these "foreign aid wars" created by these competing initiatives. For this purpose, by examining the historical development process of the development aid architecture, we will question the potential of China to establish a new international development aid architecture under Chinese leadership in place of the existing aid architecture through the Belt and Road Initiative.

Keywords: Foreign aid, China, Belt and Road Initiative, Global Gateway, The Partnership for Global Infrastructure and Investment.

ÖZ

Çin, dünya genelinde etkisi ve miktarı giderek artan dış yardımlarıyla küresel dış yardım mimarisinin önde gelen aktörlerinden biri haline gelmiştir. Özellikle 2013 yılında başlayan Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında gelişmekte olan ülkelere sağlanan büyük ölçekli altyapı yardımları, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı donör ülkelerin sert tepki ve eleştirilerine maruz kalmıştır. Çin'e yönelik bu tepkiler, eleştiri ve suçlamalarla sınırlı kalmamış, Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde G7 ülkeleri ve Avrupa Birliği ülkeleri "Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et" (Build Back Better World) ve "Küresel Geçit" (Global Gateway) adını verdikleri, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne alternatif olduğu iddia edilen büyük ölçekli kıtalar arası altyapı yardımı girişimleri ilan etmişlerdir. Çalışmamızın amacı birbirine rakip bu girişimlerin ortaya çıkardığı "dış yardım savaşları" ortamında kural ve kurumları İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde Batı Avrupalı donör ülkeler tarafından OECD Kalkınma Yardımı Komitesi (DAC) çatısı altında belirlenmiş olan küresel dış yardım mimarisinde değişim ve sürekliliği analiz etmektir. Bu amaçla, kalkınma yardımları mimarisinin tarihsel gelişim süreci incelenerek Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin mevcut yardım mimarisinin yerine Çin liderliğinde yeni bir uluslararası kalkınma yardımı mimarisi oluşturabilme potansiyeli sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dış Yardım, Çin, Kuşak ve Yol Girişimi, Küresel Geçit, Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı.

*Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, TİKA Uzmanı, Dr.

E-posta: y.gulseven@tika.gov.tr

ORCID ID: 0000-0002-1515-9263

Makale Atfı Bilgisi: GÜLSEVEN Yahya (2024). Büyük Güçler Arası Rekabet Alanı Olarak Küresel Altyapı Yardım Girişimleri, Avrasya Etüdüleri

Gönderim Tarihi: 02.04.2024 Kabul Tarihi: 10.05.2024

Giriş

Dış yardımlar; göç, altyapı, yoksulluk, çatışma ve iklim değişimi gibi günümüzde önde gelen küresel sorunlarına ilişkin tartışmaların ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Geçmişte dış yardımlara İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın yeniden inşası ve bağımsızlığını kazanan eski sömürgelerin kalkınmasına destek gibi pek çok farklı görevler atfedilmiştir. Bu iddialı görevler, günümüzde de uluslararası göç krizi ve terörizmle mücadele, demokrasinin güçlendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması gibi alanlarda devam etmektedir. Günümüzde her devlet, yardım alarak ya da yardım sağlayarak, bir şekilde dış yardım ile ilişkili durumdadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından ikili ve çok taraflı kalkınma yardım kuruluşları ile koordinasyon dış ilişkilerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmişken, dış yardım gelişmiş ülkelerin güvenlik ve dış politikalarının önemli bir unsuru haline gelmiştir. En geniş anlamıyla dış yardım, iktisadi ve sosyal gelişmeyi teşvik amacıyla maddi ve mali kaynaklar ile teknik bilgi ve becerilerin gönüllü olarak transferi olarak tanımlanabilir. Bu çalışmaya konu edilen dış yardımlar ise dış yardımların en yaygını olan resmi kalkınma yardımlarıdır.¹

Günümüz uluslararası kalkınma yardımları mimarisinin temellerinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde resmi adıyla Avrupa Yeniden İmar Programı olan ve 1947 ile 1951 yılları arasında yürürlüğe konan Marshall Planı'yla atıldığı söylenebilir.² Yardım mimarisi, kalkınma yardımlarının donörlerden yardım alan ülkelere aktarımını düzenleyen kurum ve kurallar olarak tanımlanabilir. Dış yardımların sağlanmasında rol oynayan kurumlar, uygulamalar, finansal araçlar ve aktarım mekanizmaları yardım mimarisinin bir parçasıdır. Soğuk Savaş Sonrası dönemde dış yardımlara ilişkin tartışmalarda sıklıkla “yeni yardım mimarisi”nden bahsedilmektedir. 1990'ların sonu ve özellikle de 2000'li yıllardan bu yana Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve OECD gibi önde gelen kalkınma aktörlerinin resmi yayınları sürekli olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkeleri öncülüğünde İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen geleneksel uluslararası dış yardım mimarisinde değişim ve dönüşümden söz etmektedir.³

1 Çalışmamız devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından resmi kalkınma ajansları ve yerel/merkezi hükümetler tarafından sağlanan resmi kalkınma yardımları üzerine odaklanmaktadır. “Resmi kalkınma yardımı,” “kalkınma işbirliği” ve “dış yardım” kavramları aynı anlama gelecek şekilde birbirinin yerine kullanılmaktadır.

2 David Williams, “The History of International Development Aid”, *Handbook of Global Economic Governance: Players, Power, and Paradigms*, (Ed. Manuela Moschella, Catherine Weaver), Routledge, Abingdon, 2014, p.234.

3 Philippe Houérou, Akihiko Nishio, Gaiv Tata, “Aid Architecture: An Overview of the Main Trends in Official Development Assistance Flows”, 01.05.2008, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/688091468134712330/pdf>, Erişim 01.09.2023.

Yeni dış yardım mimarisi tartışmalarında öne çıkan husus sayı ve görünürlükleri son yıllarda giderek artmakta olan “yükselen donörler” dir. Kalkınma yardımlarının yeni aktörleri olarak değerlendirilen yükselen donörlerin geleneksel kalkınma mimarisini ve yardım uygulamalarına meydan okuduğuna dair tartışmalar kalkınma çalışmalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Kimileri kalkınma yardımlarının bu yeni aktörlerini kural ve sınırlarını OECD Kalkınma Yardımı Komitesi'nin belirlediği İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkeleri öncülüğünde ortaya çıkan geleneksel dış yardım mimarisine tehdit olarak algılamak, kimileri de yükselen donörlerin ortaya koyduğu yeni yardım modaliteleri ve işbirliği modellerini bir çeşitlilik ve fırsat olarak değerlendirmektedir. Aslında, yükselen donörlere ilişkin tartışmalar, tek bir yükselen donör üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yükselen donör Çin'dir. Basit bir literatür taraması Batılı donör ülkelerde yükselen donörlere yönelik araştırmaların çoğunlukla Çin'e odaklandığını ve yükselen donörlere ilişkin tartışmalar kapsamında ifade edilen korku, kaygı ve eleştirilerin doğrudan ya da dolaylı olarak Çin'i hedef aldığını göstermektedir.

Çin aslında bir yükselen donör değil, olsa olsa yeniden yükselen donör olarak nitelendirilebilir. Yakın zamana kadar yardım alan bir ülke olan Çin, aynı zamanda 1950'li yıllardan bu yana dış yardım sağlayan eski bir donördür.⁴ Hatta günümüzde OECD Kalkınma Yardımı Komitesi üyesi pek çok donör ülkeden daha eskilere dayanan bir dış yardım tecrübesine sahiptir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kullandığı yardım modaliteleri ve yardım kurumlarının ortaya çıkması ve şekillenmesinde Çin Halk Cumhuriyeti'ne 1950'li yıllarda yardım sağlamaya başlayan Sovyetler Birliği'nin ekonomik işbirliği modelinin etkilerine rastlanmaktadır. Daha sonra 1960'lı yıllarda “Çin-Sovyet ayrılığı” sonrasında Çin, Üçüncü Dünya ülkelerinde Sovyetler Birliği ile “yardım savaşlarına” girmiş ve Sovyetler Birliği ile kalkınma işbirliği yapan ülkelere yardım yapmayı reddetmiştir.⁵ 1978 sonrası ekonomik reformlar ve dışa açılma politikası çerçevesinde Çin dış yardımı serbest piyasa sistemi ile bütünleşmede bir araç olarak kullanmaya başlamış ve dış yardım, ticaret ve yatırımı harmanlayan bir kalkınma işbirliği yaklaşımı benim-

Stephan Klingebiel, *Development Cooperation: Challenges of the New Aid Architecture*, Palgrave Macmillan, London, 2014, pp. 18-34

4 Lauren Johnston and Marina Rudyak, “China's 'Innovative and Pragmatic' Foreign Aid: Shaped by and Now Shaping Globalization”, *China's New Sources of Economic Growth (Volume 2): Human Capital, Innovation and Technological Change*, (Ed. Ligang Song, Cai Fang, Lauren Johnston), Australian National University Press, Acton, 2017, p. 433.

5 Marcus Power, Giles Mohan and May Tan-Mullins. *China's Resource Diplomacy in Africa: Powering Development?*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2012, p. 39. Steven Langdon, Archibald R.M. Ritter and Yiagadeesen Samy. *African Economic Development*, Routledge, New York, 2018, p. 823.

semiştir. Bu yeni yardım yaklaşımında da Batılı donörler ve Japonya'nın etkisi görülmektedir.⁶ Bu bağlamda, Çin'in yardım modeli çok da yeni ve kendine özgü değildir.

Günümüzde Çin, Afrika başta olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülkede ekonomik altyapıyı geliştirmeye yönelik yardım projeleri gerçekleştirmekte, otoyollar, tren yolları, limanlar inşa etmekte ve insan kaynaklarını geliştirmeye yönelik teknik yardım ve eğitim projeleri gerçekleştirmektedir. Böylece Çinli girişimciler ve devlet işletmeleri yardım sağlanan bu ülkelerde doğal kaynaklara ve minerallere ulaşmaktadır. Batıda akademik ve siyasi çevreler Çin'i küresel kalkınma yardımı mimarisinin kurallarına uymamakla suçlamaktadır.⁷ Buna göre, Çin alternatif finans kaynağı olarak Batılı donörlerin verdiği yardımların etkisini azaltmakla itham edilmektedir. Örneğin, 2012 yılında, dönemin Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Hillary Clinton Afrika ülkelerini Çin yardımlarını tercih etmemeleri konusunda uyarmıştır.⁸ Çin'in yardım politikalarını hedef alan eleştiriler Amerika Birleşik Devletleri eski Başkan Yardımcısı Mike Pence tarafından da yinelenmiştir.⁹ Benzer uyarılar ve eleştiriler Batı Avrupa'daki pek çok siyasetçi ve akademisyen tarafından dile getirilmeye devam edilmektedir.

2013 yılında Çin tarafından başlatılan Kuşak ve Yol Girişimi kıtalararası ölçekte tasarlanmış en iddialı altyapı projelerinden biridir. Ayrıca, Kuşak ve Yol Girişimi'ne Batıda yöneltilen eleştiriler göstermektedir ki Çin dış yardımlarının şeffaflığı, yöntem ve kurumlarına yönelik tartışmalar kalkınmaya ilişkin teknik konular ile sınırlı değildir. Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında çok sayıda ülkede hayata geçirilen kıtalar arası büyük ölçekli altyapı yardımları, günümüzde küresel jeopolitik gerginlikler ve büyük güçler arası rekabet tartışmalarının da ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Yeni kalkınma mimarisi tartışmalarında, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında yardımlar aracılığıyla merkezinde kendisinin bulunduğu yeni bir uluslararası yardım mimarisi oluşturmayı hedeflediği ve başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batı ülkeleriyle küresel ekonomik ve

6 Shino Watanabe, "Donors' Impact on China: How Have Major Donors Affected China's Economic Development and Foreign Aid Policy?", *Rise of Asian Donors: Japan's Impact on the Evolution of Emerging Donors*, (Ed. Jin Sato, Yasutami Shimomura), Routledge, Abingdon, 2013, p. 156.

7 Naim Moses, "Rogue Aid", 10.15.2009, <https://foreignpolicy.com/2009/10/15/rogue-aid>, Erişim: 04.08.2023.

8 Andrew Quinn, "Clinton Warns against 'New Colonialism' in Africa", 11.06.2011, <https://www.reuters.com/article/us-clinton-africa/clinton-warns-against-new-colonialism-in-africa->, Erişim: 24.08.2023.

9 Mike Pence, "Remarks by Vice President Pence at the 2018 APEC CEO Summit", 16.11.2018, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-2018-apec-ceo-summit-port-moresby-papua-new-guinea>, Erişim: 19.07.2023.

siyasi rekabette kullandığı araçlardan birinin dış yardım olduğu sıklıkla gündeme gelmektedir. Dünyanın en büyük dış yardım ve kredi sağlayıcısı ülkelerinden biri haline gelen Çin'e karşı en sık dile getirilen eleştirilerden biri, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında gerçekleştirdiği yüksek maliyetli altyapı projeleriyle yoksul ülkeleri borç yükü altına sokması ve yoksul ülkelerin yardım karşılığında teminat olarak gösterdiği kaynak ve varlıklara el koymasındır.

Son yıllarda Batılı donörlerin Kuşak ve Yol Girişimi'ne tepkileri eleştirilerle sınırlı kalmamış ve bu devasa ölçekli girişime alternatif olarak değerlendirilebilecek büyük çaplı altyapı yardımı girişimleri ortaya atılmıştır. 2021 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve G7 ortakları, düşük ve orta gelirli ülkeler için yüz milyarlarca dolarlık altyapı destek sağlamak için “yüksek standartlı ve şeffaf bir altyapı ortaklığı” olarak tanımlanan yeni küresel altyapı girişimi olan “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et” (Build Back Better World) girişimi başlatmıştır.¹⁰ Yine 2021 yılında Avrupa Birliği, gelişmekte olan ülkelerin altyapılarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olmayı amacıyla benzer bir altyapı yardım inisiyatifi olan “Küresel Geçit”i (Global Gateway) duyurmuştur.¹¹ Bunların sonucunda günümüz kalkınma yardımları mimarisi birbirini uyum içinde tamamlama ve/veya birbiriyle çatışma potansiyeline sahip kıtalararası büyük ölçekli altyapı yardım girişimlerinin ön plana çıktığı çok kutuplu bir görünüm almıştır. Ayrıca, ileride bahsedeceğimiz sebeplerden dolayı, 1970’li yıllardan bu yana Batılı donörler tarafından ihmal edilmiş, hatta uzun yıllardır “demode” ve “sürdürülemez” olarak nitelendirilmiş olan büyük ölçekli altyapı yardım projeleri tekrar yaygın ve popüler hale gelmiştir.

G20 tarafından yapılan araştırmalarda, küresel altyapı yatırım ihtiyacının 2040 yılına kadar 94 trilyon ABD Doları'na ulaşacağı tahmin edilmektedir.¹² Özellikle pandemi sonrası dönemin ağırlaşan ekonomik koşullarında gelişmekte olan ülkelerin büyük bir çoğunluğunun altyapı açıklarını karşılayacak kaynakları bulması mümkün görünmemektedir. Bu noktada, yukarıda bahsedilen bu üç girişim, birbirini destekleyici ve tamamlayıcı dış yardım girişimleri olarak küresel altyapı yatırım açığının kapatılması anlamında olumlu gelişmeler olarak düşünül-

10 The White House, “Factsheet: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership”, 12.06.2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet>, Erişim: 20.08.2023.

11 European Commission, “Global Gateway: up to €300 billion for the European Union’s strategy to boost sustainable links around the World”, 01.12.2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6433, Erişim: 12.11.2023.

12 Global Infrastructure Hub, “Global Infrastructure Outlook”, 01.07.2017, <https://cdn.github.org/outlook/live/report/Global+Infrastructure+Outlook>, Erişim: 07.08.2023.

lebilir. Öte yandan, bu büyük çaplı yardım girişimleri büyük güçler arasındaki rekabetin bir parçası olarak gelişmekte olan ülkelerin desteğini sağlama amaçlı “yardım savaşları”nın bir parçası olarak da ele alınabilir.

Küresel Geçit ve “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et” girişimlerinin oldukça kısa bir süre önce ortaya çıktığı ve henüz somut sonuçlar doğurmadığı düşünülürse, hem birbirleri hem de Kuşak ve Yol Girişimi ile rakip olma potansiyeli taşıyan bu girişimlerin ne yöne doğru evrileceklerini bilmek bu noktada imkânsızdır. Bu çalışmanın amacı mevcut kalkınma yardımı mimarisinin öne çıkan bu üç devasa altyapı yardım girişiminin işbirliği ve/veya çatışma ihtimallerini değerlendirerek, “Çin tipi yardım”ın mevcut kalkınma yardımı mimarisine alternatif yeni bir yardım mimarisi oluşturma potansiyelini analiz etmektir. Bu amaçla öncelikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan kalkınma yardımları mimarisinin tarihsel gelişimine yer verilecek; Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş sonrası dönemdeki kalkınma yardımı kurumları ve uygulamaları incelenerek, kalkınma yardımı mimarisindeki değişim ve sürekliliğin izleri sürülecektir. Daha sonra Kuşak ve Yol inisiyatifi çerçevesinde “Çin tipi yardım”ın Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan küresel dış yardım mimarisindeki yeri ve rolü ele alınacaktır. Son olarak da Batılı donörler tarafından yakın zamanda Kuşak ve Yol Girişimine alternatif olarak ortaya atılan Küresel Geçit ve “Yeniden Daha İyi Bir Dünya İnşa Et” Girişimleri arasındaki rekabet bağlamında Çin’in miktarı ve etkinliği giderek artan dış yardımlarının mevcut uluslararası kalkınma yardımları mimarisine alternatif bir yardım modeli sunup sunmadığını sorgulanacaktır.

1. Kuramsal Çerçeve

Kalkınma yardımları, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ilk yıllarında ortaya çıkışından itibaren Soğuk Savaş dönemi boyunca jeopolitik ve askeri stratejilerde rol oynamış, onların bir parçası ve tamamlayıcısı olmuştur. Ancak dış yardımların yalnızca iki süper güç arasındaki jeo-stratejik mücadelenin aracı olduğunu düşünmek indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Ana akım uluslararası ilişkiler geleneği Soğuk Savaş iki süper güç arasındaki askeri ve stratejik rekabete indirgerken, dış yardımı da Üçüncü Dünya’da birbirlerine üstünlük sağlamak amacıyla iki süper güç tarafından kullanılan bir araca indirgerler. Bu çalışma dış yardım da devletler arasındaki askeri ve stratejik mücadelenin araçlarından biri olmanın yanı sıra, küresel ölçekte sosyal ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesine ilişkin sistemik mücadelenin önemli bir parçası olarak değerlendirmektedir.

Ana akım uluslararası ilişkiler literatürüne baktığımızda, örneğin realist yaklaşımlar, genel olarak dış yardımı ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılan pek çok dış politika aracından biri olarak görürler. Yani dış yardım yüzyıllardır süregelen dış politika uygulamalarından biri olarak siyasal ve ekonomik çıkar elde etme amaçlı rüşvettir. Dış yardımın siyasal ve ekonomik çıkar ve nüfuz elde etmede kullanıldığı tartışılmaz bir gerçektir. Ancak bu yüzeysel yaklaşımlar İkinci Dünya Savaşı sonrası şekillenen uluslararası yardım mimarisinin tarihsel olarak kendine özgü niteliğini yadsımaktadır. Çünkü realist yaklaşımlara göre antik çağda imparatorlukların sağladığı dış yardımlar ile İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nin sağladığı yardımlar arasında amaç ve motivasyon açısından pek de bir fark yoktur. Bu bakış açısı, farklı cümlelerle ifade edilse de (örneğin, dış yardımı “rüşvet” yerine “teşvik” ya da “mükafat” gibi daha özenli bir terminoloji ile ifade etme) liberal uluslararası ilişkiler kuramını benimseyen yaklaşımlarda da birebir aynıdır.

Günümüz kalkınma mimarisindeki değişim ve sürekliliği inceleyen uluslararası ilişkiler literatürünün de çoğunlukla realist yaklaşımların etkisi altında olduğu görülmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde “Çin tipi yardım” Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan dış yardım mimarisine tehdit olarak değerlendirilmekte ve dış yardımı Çin ile ABD arasındaki küresel rekabetin bir parçası olarak görülmektedir. Realist yaklaşımlar, Çin'in Kuzak ve Yol Girişimi kapsamında yaptığı yardımları küresel güvenliğe tehdit olarak algılamaktadır. Başta realizm olmak üzere, ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinden etkilenen yaklaşımlar, Çin yardımlarının kalkınmaya destek sağlamada verimliliği ve Çin'in yardım sağladığı ülkelerle ilişkilerine odaklanmak yerine, Çin'in büyük ölçekli küresel yardımlarının Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'ne yönelttiği güvenlik tehditleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çalışmamızın amacı dış yardımları büyük güçler arası jeopolitik rekabetin basit bir aracına bu indirgeyen bu yaklaşımların dış yardımların işleyişi ve kurumlarını anlamadaki yetersizliğini vurgulamak ve Çin'in dış yardımlarının Batılı ülkelerin kurmuş olduğu dış yardım mimarisine sistemik bir alternatif oluşturup oluşturmadığını incelemektir.

Bu çerçevede, dış yardımı kısa vadeli iktisadi ve siyasi çıkar elde etmedeki rolü üzerinden değerlendiren indirgemeci bir çalışma ile sınırlı kalmak yerine, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yeni uluslararası düzeni oluşturmadaki özgün rolü üzerine odaklanan daha geniş bir çerçeveye sahip sistemik bir bakış açısına ihtiyaç

olduğu açıktır. Marshall Yardımı sonrasında Soğuk Savaşın farklı dönemlerinde dış yardım anlayış ve uygulamalarında meydana gelen değişimler çalışmamızda ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Dış yardım uygulamaları yalnızca uluslararası jeopolitik mücadelelerin parçası olarak değil, jeopolitik mücadeleleri sosyal ve ekonomik mücadeleler ile entegre eden sistemik bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu noktadan hareketle, dış yardım günümüzde başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı ülkeler ile Çin arasındaki jeopolitik ve stratejik mücadelenin araçlarından biri olmanın yanı sıra, küresel ölçekte sosyal ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesine ilişkin sistemik mücadelenin de önemli bir parçası olarak ele alınmaktadır.

2. Uluslararası Dış Yardım Mimarisi

Belirtildiği gibi, kalkınma yardımı mimarisi gelişmekte olan ülkelere donör ülkeler ve uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan resmi kalkınma yardımı akışını düzenleyen kurallar ve kurumlar olarak tanımlanabilir. Günümüz uluslararası yardım mimarisini anlamak için dış yardımın İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde yeni bir dünya düzeni kurulmasında oynadığı rolü anlamayı gerektirir. Küresel yardım mimarisinin İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ilk büyük ölçekli uluslararası kalkınma yardımı inisiyatifi olan Marshall Planı ile ortaya çıktığı söylenebilir. Marshall Planı, resmi adıyla Avrupa Yeniden İmar Programı, Savaş Sonrası dönemde oluşan uluslararası yardım mimarisinin temellerini atmıştır. Marshall Planı'nın başarısı sağlanan yardımların miktarı ve niteliğinden çok, asıl hedefi olan Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde çok taraflı bir küresel ekonomik düzen kurulmasına katkı sağlamasıyla ilgilidir.¹³ Soğuk Savaş sırasında, dış yardımlar Amerika Birleşik Devletleri'nin öncelikli hedefleri olan Batı Bloku ülkeleri arasındaki ilişkileri düzenleme ve Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesi ile doğrudan ilişkilidir.¹⁴

Uluslararası yardım mimarisinin gelişimi çoğunlukla Soğuk Savaş döneminde olmuş ve ilk defa büyük çaplı bir uluslararası yardım programı olarak hazırlanan Marshall Planı ile beraber dış yardım ilk defa Amerika Birleşik Devletleri tarafından dış politikanın kurumsallaşmış bir parçası haline gelmiştir. Bu noktada, Marshall Planı bir yardım programından çok daha fazlasını ifade etmiş, Batı Avrupa

13 Robert E. Wood, *From Marshall Plan to Debt Crisis: Foreign Aid and Development Choices in the World Economy*, University of California Press, Berkeley, 1986, p. 31.

14 David Williams, *International Development and Global Politics: History, Theory and Practice*, Routledge, Abingdon, 2012, p. 17.

ülkeleri arasında serbest ticareti canlandırma ve Avrupa ekonomilerini tekrar ayağa kaldırmada önemli bir rol oynamıştır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan uluslararası kalkınma yardımları mimarisinin en önemli aktörüdür. Örgüt, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Marshall Planı çerçevesinde yapılan yardımın dağıtımını sağlamak ve Avrupa ülkeleri arasındaki ticari ödemeleri serbestleştirerek geliştirmek amacıyla 1947-1960 yılları arasında faaliyette bulunan Avrupa Ekonomi İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) işlevini tamamlaması üzerine, onun yerine ve daha geniş bir görev tanımını çerçevesinde kurulmuştur. Bir başka ifadeyle OECD, Avrupa'nın Marshall Planı doğrultusunda Avrupa'nın yeniden imari kapsamında Marshall yardımının idaresini sağlamak amacıyla kurulmuş olan Avrupa Ekonomi İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) mirasçısı niteliğindedir. OECD, Marshall yardımı döneminde yardım alana ülke konumunda olan ülkeleri ortak hedef ve normlar etrafında birleştirerek, onları bir yardım veren ülkeler topluluğunu dönüştürmüştür.¹⁵

Resmi kalkınma yardımı kavramını tanımlayan ve resmi kalkınma yardımlarının raporlanması konusunda standartları belirleyen kuruluş OECD Kalkınma Yardımı Komitesi'dir (DAC). Kalkınma Yardımı Komitesi, kurulduğu 1961 yılından bu yana kalkınma yardımı alanındaki maddi ve mali akımları izlemekte ve kalkınma yardımları politikalarının oluşturulmasına rehberlik etmektedir.¹⁶ OECD Kalkınma Yardımı Komitesi'nin kuruluşu ve yeni donörlerin ortak norm ve hedefler etrafında birleştirme çabaları Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş döneminde gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımın yükünü paylaşma çabalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda, Marshall yardımının alıcıları konumundaki Batılı ülkeler, daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel ölçekte bu hedeflerine ulaşmasına destek sağlamak amacıyla OECD Kalkınma Yardımı Komitesi'nin çatısı altında ortak amaç ve normlar etrafında birleşerek bir donörler topluluğu oluşturmuş ve başta OECD Kalkınma Yardımı Komitesi olmak üzere, Birleşmiş Milletler'in uzman kuruluşları, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası günümüz küresel kalkınma yardımı mimarisinin temellerini atmıştır. Batılı donör ülkelerin 1960'lardan itibaren kendi resmi yardım ajanslarını da kurmasıyla, kalkınma yardımları çok taraflı uluslararası liberal ekonomik düzenin kurulmasında giderek artan oranda önemli bir rol oynamaya başlamıştır.

Komite, dünyanın önde gelen donörlerini bir araya getiren platform olmanın yanı sıra, kalkınma yardımlarında standart belirleyicisi ve takipçisi olarak küresel

15 William Hynes, Simon Scott, *The Evolution of Official Development Assistance*, OECD, Paris, 2013, p. 3.

16 Helmut Führer, *A History of the Development Assistance Committee and the Development Cooperation Directorate in Dates, Names and Figures*, OECD Publishing, Paris, 1996, p. 9.

dış yardım mimarisine yön veren en önde gelen kalkınma aktörüdür. Resmi kalkınma yardımı kavramı OECD Kalkınma Yardımı Komitesi tarafından ilk defa 1969 yılında tanımlanmış ve yardım miktarlarının hesaplanmasında kullanılan yöntemler uluslararası uzlaşıyla belirlenmiştir. OECD Kalkınma Yardımı Komitesi kalkınma yardımı sağlayan bir kuruluş olmamakla birlikte, dünyanın önde gelen donör ülkelerinden oluşan üyelerinin kalkınma yardımı politikalarında uyum ve eşgüdüm sağlamaktadır. Uluslararası yardım mimarisini oluşturan tek aktör olmasa da resmi kalkınma yardımlarının izlenmesi, değerlendirilmesi, kalkınma yardımının istatistiksel normlarının oluşturulması, yardımların raporlanması ve donör ülkeler arasında temel ve kurallar konusunda fikir birliği oluşturulmasına yönelik birincil platform OECD Kalkınma Yardımı Komitesidir.

Marshall Planı'nın başarısı, Amerikan dış politika yapıcılara Marshal Planı kapsamında uygulanan dış yardım yöntem ve mekniizmalarının Avrupa dışında dünyanın diğer bölgelerine nakledilebilecek başarılı bir dış politika modeli olduğuna dair bir özgüven sağlamıştır. Modernleşme teorisi etkisi altındaki akademisyenler ve politika yapıcılar, Marshall Planı'nın uygulanması sırasında Batı Avrupa'da etkili bir şekilde kullanılan dış yardım mekanizmalarının, Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde çok taraflı bir uluslararası ekonomik düzenin oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla, Asya ve Afrika'nın az gelişmiş ülkelerine ihraç edilebileceğine ikna olmuştur.¹⁷

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Dekolonizasyon süreciyle birlikte, yoksul ülkelerde ekonomik büyüme ve sanayileşmenin teşviki uluslararası bir mesele haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin başlarından itibaren ekonomik durgunluk ve yoksulluğun komünizmin yayılması için uygun bir ortam sağladığı varsayılmıştır.¹⁸ Komünizmin yayılması tehdidine karşı ekonomik büyüme ve verimliliğin vurgulanması Marshall Planı'ndan sonra giderek artmış; 1950'ler ve 1960'lar boyunca yardım ve kalkınma konularında yapılan tartışmalar kalkınma ekonomisi ve modernleşme yaklaşımı etrafında dönmeye başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kalkınma ve ekonomik büyüme neredeyse eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁹ Kalkınma İktisadının ekonomik büyüme ve gayrisafi milli hasıladaki artışla ölçmeye çalıştığı ve dolayısıyla dar bir çerçeveye ele aldığı kalkınma anlayışında dış yardımların temel fonksiyonu

17 Paul G. Hoffman, *Peace Can Be Won*, Doubleday, New York, 1951, p. 130.

18 Max Millikan, Walt W. Rostow, *A Proposal: Key to an Effective Foreign Policy*, Harper and Brothers, New York, 1957.

19 Robert O'Brien, Marc Williams, *Global Political Economy: Evolution & Dynamics*, Macmillan Education, Hampshire, 2010, p. 311.

yoksul ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlamaktır. Bu açıdan ele alındığında yoksul ülkelerde yatırım eksikliği ve tasarruf yetersizliğini gidermeye destek yoluyla ekonomik büyümeye katkı sağlayan her türlü finansal akım (finansal ve aynı hibe desteklerinin yanı sıra ticaret ve özel sektör yatırımları da dahil) dış yardım olarak kabul görmüştür. İkinci Dünya Savaşı öncesinde ekonomik analizlerde nadiren kullanılan ekonomik büyüme teorisi, savaş sonrası dönemde kalkınma çalışmalarının ve kalkınmaya destek amaçlı dış yardımlara ilişkin tartışmaların özünü oluşturmuştur.²⁰ Kalkınma iktisatçıları kalkınmayı ekonomik büyümeye indirgerken, kalkınmanın sosyal ve kültürel yönlerine pek de dikkat edilmemiş ya da bu unsurlar ikinci plana atılmıştır.

Marshall Planı sonrasında ekonomik büyümeye vurgu artarak devam etmiştir. 1950'lerde ana akım kalkınma ekonomistlerinin alet çantası “büyük itki,” “dengeli büyüme,” “sürdürülebilir büyümeye geçiş,” “kritik minimum çaba tezi” gibi teoriler ve kavramlar içermektedir.²¹ Tüm bu teorilerin ve kavramların ortak noktası, ekonomik büyümeyi kalkınma ile eşdeğer görmeleridir. Gelişmemiş ülkeleri gelişmiş ülkelerden ayıran temel faktörün ekonomik büyüme için gerekli olan tasarruf ve yatırım eksikliği olduğu düşünülmektedir. Kalkınmanın basitçe ekonomik büyüme olarak tanımlandığı bir bağlamda, kalkınma yardımı üzerine teorik ve deneysel çalışmaların çoğu, gayri safi yurtiçi hasıla ile ölçülen ekonomik büyümeyi teşvik etmede yardımın rolü ve etkinliğine odaklanmıştır. Dış yardımın diğer ekonomik ve sosyal hedefleri, genellikle ekonomik büyümeyi tamamlayıcı olarak kabul edilmiştir. Aslında, ekonomik büyüme için bir formül arayışı, kalkınma yardımı literatüründe günümüze kadar süregelen bir konu olmuş, ancak ekonomik büyüme için izlenmesi gerektiği düşünülen yol zaman içinde sıklıkla değişmiş ve farklı biçimler almıştır.

Eski sömürge ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasının ardından kısa bir süre sonra kalkınma iktisatçılarının ekonomik büyümenin kalkınmanın anahtarı olduğuna dair temel beklentilerinin abartılı olduğu açık hale gelmiştir. 1960'lı yıllara gelindiğinde bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin hiçbiri sürdürülebilir sanayileşme ve sürdürülebilir ekonomik büyüme anlamında beklenen mucizeleri gerçekleştirmiş görünmüyordu. Modernleşme teorisi bu noktada kalkınma iktisatçıların dikkatini çekmeyen sosyal ve siyasi faktörleri ekonomiyle birleştirme

20 Stephen Browne, *Aid and Influence: Do Donors Help or Hinder?*, Earthscan, London, 2007, p. 24.

21 Erik Thorbecke, “The Evolution of the Development Doctrine and the Role of Foreign Aid, 1950-2000”, *Foreign Aid and Development: Lessons Learnt and Directions for the Future*, (Ed. Finn Tarp, Peter Hjertholm), Routledge, London, 2000, p. 20.

iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Modernleşme teorisi kalkınmanın gereklerini ve kalkınmaya engel oluşturan faktörleri belirlemede sosyoloji ve siyaset bilimine öncelik verilerek, yalnızca iktisadi analizlerle sınırlı kalınmaması gerektiğini vurgulamıştır. Modernizasyon yaklaşımının en etkili savunucularından biri olan Walt W. Rostow'un "kalkınmanın aşamaları teorisi", kalkınma iktisadı ile modernizasyon teorisi arasında bir geçiş olarak değerlendirilebilir.

Bağımsızlığını kazanan yeni ülkelerin ortaya çıkmasıyla birlikte, Sovyetler Birliği'nin bu ülkelere alternatif bir kalkınma modeli örneği sunabilme olasılığı, modernizasyon teorisyenlerinin başlıca endişesi haline gelmiştir. Sovyet tehdidine karşı duyulan bu endişe, W. W. Rostow'un ünlü kitabının alt başlığında açık şekilde yansıtılmıştır: "Ekonomik Büyümenin Aşamaları: Komünist Olmayan Bir Manifesto."²² Savaş sonrası dönemde 1960'lı yıllara kadar Rostow'un kalkınmanın aşamaları teorisi dış yardım politikalarının temelini oluşturmuştur. Her ne kadar siyasi ve sosyolojik faktörlere öncelik vererek ekonomik büyümeye odaklı kalkınma iktisatçılarının ötesine geçtiklerini iddia etselerde, modernleşme teorisyenleri de sonuçta ekonomik büyümenin, sömürge sonrası ülkelerin sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlarına çözüm sağlayacağı hususunda mutabık kalmışlardır.

Ancak, erken modernizasyon teorilerindeki demokrasi ve kalkınmanın modernizasyon sürecinin kaçınılmaz sonuçları olacağına dair iyimser yaklaşım kısa ömürlü olmuş ve kısa bir süre içerisinde yerini politik düzen ve istikrara öncelik veren yeni bir kalkınma yardımı anlayışına bırakmıştır. Modernizasyon teorileri, bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerde ekonomik büyümenin siyasi istikrar sağlayacağına ilişkin aşırı iyimser öngörülere dayanırken, bu ülkelerde 1960lı yıllarda giderek artan sosyal ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle bu iyimserlik kaybolmaya başlamıştır. Bu noktada, Samuel Huntington gibi bazı akademisyenler, bu yeni durumu ele almak için düzen ve istikrara öncelik veren yeni teoriler geliştirmiştir.²³ 1960'ların sonlarında, sömürge sonrası ülkelerdeki ekonomik ve sosyal sorunlar Batılı bilim insanları ve kalkınma iktisatçıları tarafından yeniden değerlendirilmiştir. Yabancı sermaye (yabancı yatırım ve dış yardım şeklinde) aracılığıyla sağlanacak ekonomik büyümenin sosyal çatışmaları önlemek için yeterli olduğu düşüncesinden uzaklaşmış; politik düzen ve istikrara öncelik veren yeni bir bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bu yeni bakış açısına göre, sosyal çatışmaların kaçınılmaz olarak ortaya çıkacağı modernleşme sürecini yönetmek için politik düzen

22 Walt W. Rostow, *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, Cambridge, 1960.

23 Samuel Huntington, *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, Connecticut, 1968.

ve istikrar daha önemlidir. Vurgunun ekonomik büyümeden düzene ve istikrara kayması Soğuk Savaş rekabetinin yoğunlaşması bağlamında değerlendirilebilir. Küba'daki devrim, Vietnam'da başarısız Amerika Birleşik Devletleri müdahalesini takiben Latin Amerika ile Güney Asya'da devrimci hareketlerin meydana getirdiği istikrarsızlıklar, ekonomik büyümenin yoksul ülkelerde istikrar sağlamanın ve komünizmin yayılması ile mücadelenin anahtarı olduğu özgün iyimser varsayımı zayıflatmada etkili olmuştur.²⁴

Aslında, dikkatlerin ekonomik büyümeden düzen ve istikrara doğru kayması ekonomik büyüme odaklı erken modernleşme yaklaşımının bir reddi değil, bir revizyonu olarak anlaşılmalıdır. Rostow gibi erken modernleşme teorisyenleri, bağımsızlığını yeni kazanmış yoksul ülkelerde hızlı ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi savunmuşlardır. Bu bakış açısından, dış yardımın temel mantığı, sürdürülebilir ekonomik büyümenin gerekli koşullarını sağlamaktır. Diğer yandan, daha sonradan ortaya çıkan Huntington gibi akademisyenlerin öncülük ettiği, düzen ve istikrarı öncülleyen modernleşme teorileri ekonomik büyümenin gelir dağılımı ve bölüşüm gibi sorunları beraberinde getirip toplumsal istikrarsızlıklar yaratacağını varsayarak, dış yardımı bu tür toplumsal istikrarsızlıkları yatıştırma ve engellemede bir araç olarak görmüşlerdir.

Endüstriyel kalkınmanın olumlu ve arzu edilen bir süreç olmasına rağmen, beraberinde getirdiği gelir dağılımı dengesizlikleri gibi istikrarsızlaştırıcı yan etkiler konusundaki endişe, 1970'ler boyunca artarak devam etmiştir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde düzen ve istikrar için toplumsal beklenti ve isteklerin ılımlı olması gerektiğine dayanan yeni bir kalkınma yaklaşımını beraberinde getirmiştir. "Temel İhtiyaçlar" (Basic Needs) olarak tanımlanan bu yaklaşımı sanayileşmeyi ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi önceleyen kalkınma modellerinin aksine, eğitim, sağlık ve beslenme gibi yoksulların temel ihtiyaçlarına öncelik veren bir kalkınma modeline dayanmaktadır.²⁵ Amerika Birleşik Devletleri Kongresi tarafından 1973'te onaylanan Amerika Birleşik Devletleri Dış Yardım Kanunu'na da yansıtıldığı gibi, temel ihtiyaçlar yaklaşımının temelinde, gelişmekte olan ülkelerdeki küçük çiftçilerin üretkenliğini artırma çabaları bulunmaktaydı.²⁶ Bu bağ-

24 Rita Abrahamsen, *Disciplining Democracy: Development Discourse and Good Governance in Africa*, Zed Books, London, 2000, p.27.

25 Vanessa Pupavac, "Human Security and the Rise of Global Therapeutic Governance," *Conflict, Security and Development*, Vol. 5, No. 2, 2005, p. 178.

26 Joao Marcio Mendes Pereira, "Modernization, the Fight Against Poverty, and Land Markets: An Analysis of the World Bank's Agriculture and Rural Development Policies (1944-2003)", *Varia Historia*, Vol. 32, No. 58, 2015, p. 235.

lamda, hâkim yardım stratejisi büyük ölçüde küçük çiftçilere odaklanan kırsal kalkınma projeleri haline gelmiştir. USAID ve Dünya Bankası gibi önde gelen donörlerin dış yardım stratejileri ulaşım ve telekomünikasyon gibi büyük altyapı projelerinden tarım ve kırsal kalkınma projelerine doğru kaymıştır.²⁷

1980’li yıllara gelindiğinde siyasi, ekonomik ve kültürel alanda egemen olan neoliberalizm, dış yardım yöntem ve mekanizmalarında da etkili olmuştur. 1980’li yıllarda yaygın olan yardım biçimi yardım alan ülkelerde neoliberal yapısal uyum politikalarını teşvik etmek ve neoliberal yeniden yapılandırma sürecine destek sağlamak amacıyla sağlanan koşullu yardımlardır. Yapısal uyum politikaları doğrultusunda, yardım alan ülkelere finansal serbestleşme, özelleştirme, kamu yatırımlarının azaltılması, ithalatın serbestleştirilmesi gibi uygulamalar karşılığında koşullu yardımlar sağlanmıştır.²⁸ Ayrıca, sağlanan yardımların koşulu olarak gelişmekte olan ülkelere, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetler de dahil olmak üzere, kamu harcamalarını azaltmaları telkin edilmiştir. Bu noktada ilginç olan 1970’lerde “temel ihtiyaçlar” yaklaşımının en ateşli destekçisi olan Dünya Bankası’nın yapısal uyum kredilerini sağlamak için yardım alan ülkelere temel ihtiyaçlara yönelik harcamaları azaltma önerisinde bulunuyor olmasıdır.²⁹

Temel ihtiyaçları sağlamak yerine uluslararası ekonomiye başarılı bir şekilde yapısal uyum sağlamayı yardımın ön koşulu olarak belirleyen kuruluşlar, Dünya Bankası ve IMF gibi çok taraflı uluslararası kuruluşlar ile sınırlı değildir. Önde gelen ulusal resmi kalkınma yardım ajansları da dış yardımın koşullu olarak yardım alan ülkelerde neoliberal politikalara yönelimi teşvik etmiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), yardım sağladığı ülkelerin hükümetlerine ekonomik performansı kısıtlayıcı uygun olmayan sübvansiyonları, fiyat ve ücret kontrollerini, ticaret kısıtlamalarını, değeri yüksek olan döviz kurlarını ve faiz oranı tavanlarını ortadan kaldırma gibi koşullar koymaya başlamıştır.³⁰

Marshall Yardımı sonrasında Soğuk Savaşın farklı dönemlerinde dış yardım anlayış ve uygulamalarında meydana gelen değişimler baş döndürücü bir hızda gerçekleşmiştir. Dış yardım uygulamalarında 1960’lar, 1970’ler ve 1980’lerde

27 Erik Thorbecke, “The Evolution of the Development Doctrine and the Role of Foreign Aid, 1950-2000”, *Foreign Aid and Development: Lessons Learnt and Directions for the Future*, (Ed. Finn Tarp, Peter Hjertholm), Routledge, London, 2000, p. 32.

28 Stephen Browne, *Aid and Influence: Do Donors Help or Hinder?*, Earthscan, London, 2007, p. 33.

29 Gerard Van Bilzen, *The Development of Aid*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2015, p. 337.

30 US Agency for International Development, *Facts About AID*, USAID, Washington, 1986, p. 2.

meydana gelen değişimler Soğuk Soğuk Savaş boyunca sistemler arası mücadele- nin bir parçası olarak dış yardımın büründüğü farklı biçimleri ve üstlendiği rolleri göstermektedir. Örneğin Soğuk Savaşın ilk yıllarında 1960'lara kadar dış yardımlara yoksul ülkelerde ekonomik büyüme ve sanayileşmeye destek verme görevi atfedilirken, 1970'lerde kalkınma anlayışında ön plana çıkan "Temel İhtiyaçlar" yaklaşımı doğrultusunda kalkınma yardımları söylem ve uygulamada değişikliğe uğramış ve temel ihtiyaçların karşılanmasına öncelik vermeye başlamıştır. 1980'lerde ise yapısal uyum politikaları doğrultusunda, başta Dünya Bankası olmak üzere, önde gelen donörler yardım alan ülkelere sağlık ve eğitim gibi en temel ihtiyaçlarda harcamalarını kısmayı verilen yardımların bir koşulu olarak dayatmaya başlamışlardır. Kuram ve uygulamadaki bu ani değişimler ve gelgitler kalkınma yardımlarının en belirgin ve değişmez özelliğidir.

Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarında, Sovyet faktörünün ortadan kalkmasıyla dış yardımın gerekçesini yitirdiği ve zamanla ortadan kalkacağı görüşü oldukça yaygındır. Bu görüş, dış yardımı yalnızca Sovyetler Birliği'nin çevrenmesi bağlamında kullanılan stratejik bir araç olduğu anlayışına dayanmaktadır. Ancak, Soğuk Savaş takip eden yıllarda dış yardım miktarlarının sürekli olarak artış gösteriyor olması, yardımın var olma nedeninin yalnızca Sovyetler Birliği'nin çevrenmesi hedefiyle sınırlı olduğu iddiasının gerçeği yansıtmadığını göstermiştir. Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği'nin çevrenmesinde önemli roller üstlenen dış yardım, Soğuk Savaş sonrasında da küresel iktisat ve uluslararası diplomasi- nin önemli bir parçası olmaya devam etmiştir. Daha önce de bahsedildiği üzere, kalkınma yardımları her zaman değişen şartlara ayak uydurmuş, Soğuk Savaş boyunca sistemler arası mücadelenin bir parçası olarak farklı biçimlere bürünerek farklı roller üstlenmiştir.

1990'lı yılların sonu ve özellikle 2000'lerden bu yana sıklıkla gündeme gelen "yeni yardım mimarisi" tartışmalarının odağında ise küresel anlamda en geniş kapsamlı dış yardım programına sahip bir donör haline gelen Çin bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde kurulan kalkınma yardımı mimarisine alternatif sunan, Çin'in merkezinde yer aldığı yeni bir kalkınma mimarisi ortaya çıktığına dair tartışmalar özellikle Kuşak ve Yol Girişiminin ilan edildiği 2013 yılından bu yana artarak devam etmiş ve "Çin tipi yardım" kalkınma yardımlarına ilişkin akademik araştırmaların ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.³¹

31 Ray Kiely, *The BRICs, US Decline and Global Transformations*, Palgrave, Basingstoke, 2015, p. 170.

3. Çin Tipi Yardım

Son yıllarda Batılı akademik ve siyasi çevrelerde Çin'in dünya genelindeki dış yardımlarına ilişkin yapılan tartışmalarda Çin, geleneksel Batılı donör ülkelere meydan okuyan bir yükselen donör olarak tanımlanmaktadır. Çin'in artan ve genişleyen dış yardımlarına yönelik Batı'da yürütülen çalışmalar genellikle Çin'in OECD Kalkınma Yardımı Komitesi üyesi donörlerin kullandığı dış yardım yöntem ve araçlarıyla uzlaşamayacağı, onlara alternatif oluşturmaya çalıştığı sonucuna varmakta; Çin mevcut küresel kalkınma işbirliği mimarisine bir tehdit olarak değerlendirilmektedir.³²

Genel olarak Çin'in Afrika ve Latin Amerika'da artarak devam eden yardımlarına ilişkin ülkeye yöneltilen eleştirilerde ön plana çıkana hususlar, Çin'in başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı geleneksel donörler tarafından OECD-DAC aracılığıyla belirlenmiş dış yardım raporlama kriterlerine uymaması ve ülkelere sağladığı yardımları şeffaf bir biçimde diğer donör ülkelerle paylaşmamasıdır. Çin'in bir donör olarak giderek daha görünür hale gelmeye başladığı 2000'li yıllarda Batılı donör ülkeler dış yardımlarda şeffaflık (hangi ülkeye, hangi sektörde ne kadar yardım sağlanıyor) meselesine odaklanırken, son 10 yılda Çin'in dış yardımları büyük güçler arası mücadele ve küresel güvenlik tartışmalarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Çin'in Batılı donörlerin tarafından OECD Kalkınma Yardımı Komitesi platformunda belirlediği yardım raporlama kriterlerine uymaması ve Çin'in dış yardım kurum ve mekanizmalarını eleştirmenin ötesinde, Batılı akademik ve siyasi çevrelerin "Çin tipi yardım"a yönelik tavırları son yıllarda daha agresif bir hal almıştır. "Çin'in yükselişi" ve Amerika Birleşik Devletleri ile Çin'in hegemonya mücadeleleri tartışmalarının alt başlığı olarak devam eden bu tartışmalarda "Çin tipi yardımı" adeta küresel bir tehdit olarak algılanmaktadır. Çin'i ötekileştirmek ve yardım sağladığı ülkeleri Çin ile işbirliği yapmaktan caydırmaya yönelik eleştiriler, aynı zamanda mevcut küresel kalkınma yardımı mimarisinde Çin'in yardım faaliyetlerinin meşruiyetini sorgulanmasına yönelik tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Çin'in yardım, ticaret ve yatırımın harmanlanması stratejisine dayanan kalkınma yardımı politikası hammadde ve kaynak sağlama, ihracat için yeni pazarlar bulma ve sürdürülemez borç yüküyle fakir ülkelerde siyasi ve ekonomik nüfuz sağlama gibi gizli gündemler taşıdığı gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmaktadır.

32 Ross Anthony, "China in Africa in the Anthropocene: A discourse of divergence in a converging world", *New Directions in Africa-China Studies*, (Ed. Chris Alden, Daniel Large), Routledge, New York, 2018, p. 104.

Bu endişeler Batılı siyasetçilerin, Çin'in Afrika ve Asya'daki yardım faaliyetlerine yönelik söylemlerinde daha fazla kendini göstermektedir. Eski İngiltere Başbakanı David Cameron, Batı ülkelerinde Çin'in Afrika'daki dış yardım faaliyetlerinden duyulan rahatsızlığı dile getirmiştir.³³ Amerika Birleşik Devletleri eski Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da Afrika ülkeleri hükümetlerine Çin'den yardım almamaları konusunda uyarıda bulunmuştur.³⁴ Daha yakın zamanlarda, Amerika Birleşik Devletleri başkan yardımcısı Mike Pence, Güney Pasifik adaları ülkelere, kendilerini borç yükü altına sokabilecek kredileri kabul etmemeleri konusunda uyarıda bulunarak, bölgedeki ülkelere sağlanan Çin yardım kredilerine gönderme yapmıştır. 2018 yılı sonunda Beyaz Saray Ulusal Güvenlik (eski) Danışmanı John Bolton Çin'in dış yardım yöntemlerine ağır eleştirilerde bulunmuştur.³⁵ Benzer bir biçimde, Amerika'nın Yurtdışı Özel Yatırım Şirketi (OPIC) başkanı da Çin'in gelişmekte olan ülkelerdeki büyük çaplı altyapı yardım projelerinin sürdürülemez olduğunu belirtmiştir.³⁶

2018 yılında yayınlanan Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Savunma Stratejisi ise Çin'i stratejik bir rakip olarak tanımlarken, Çin'in "sürdürülemez" borçlar aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin uzun vadeli kalkınma hamlelerini baltaladığını iddia etmektedir.³⁷ Amerika Birleşik Devletleri'nin resmi kalkınma yardımı kuruluşu olan Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı 2019 yılında Asya, Afrika, Doğu Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinde Çin yardımına alternatif olarak "Çin Etkisine Karşı Koyma Fonu" adı altında 375 milyon ABD Dolarlık bir yardım fonu oluşturmuştur.³⁸ Amerika Birleşik Devletleri 2019 yılında ayrıca Japonya ve Avustralya ile birlikte Asya ve Pasifik bölgesinde ulaşım, enerji hatları, telekomünikasyon ve liman kurulumlarını içeren ve altyapısal kalkınma projelerinde standardizasyon ve sertifikasyon sistemi öngören Mavi Nokta Ağı (Blue

33 Jason Groves, "Cameron Warns Africans over the Chinese Invasion as They Pour Billions into Continent", 20.07.2011, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2016677/Cameron-warns-Africans-Chinese-invasion-pour-billions-continent>, erişim:07.09.2023.

34 Andrew Quinn, "Clinton Warns against 'New Colonialism' in Africa", 11.06.2011, <https://www.reuters.com/article/us-clinton-africa/clinton-warns-against-new-colonialism-in-africa->, Erişim 24.08.2023.

35 Julian Borger, "US unveils new Africa policy to counter 'predatory' Russia and China", 13.12.2018, <https://www.theguardian.com/us-news/2018/dec/13/us-john-bolton-africa-policy-russia-china>, Erişim: 21.08.2023.

36 Joe Bavier, "China overloading poor nations with debt, top US official says", 16.07.2018, <https://www.reuters.com/article/idUSKBN1K61YB>, Erişim: 21.08.2023.

37 U.S. Department of Defense, "Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America", 19.01.2018, <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>, Erişim 01.09.2023.

38 US Agency for International Development, "USAID Key Accomplishments", 18.09.2019, <https://www.usaid.gov/document/usa-id-key-accomplishments>, Erişim: 19.09.2023.

Dot Network) girişimini başlatmıştır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne bir cevap niteliği taşıyan bu girişim ile Çin'in yardım alan ülkeleri ağır borç yükü altına soktuğu altyapı projelerinin ortak belirlenen kalite standartları çerçevesinde daha güvenilir, şeffaf ve sürdürülebilir şekilde fonlanması hedeflenmektedir.³⁹

Çin yardımlarına yönelik benzer kaygılar akademik literatürde de yaygındır. Örneğin Navarro, Çin'in dış yardımlarının uluslararası kalkınma mimarisinin kurum ve kurallarıyla çatıştığını savunmaktadır.⁴⁰ Rotberg, Çin'in Afrika'ya yönelik yardımlarının Afrika ülkelerinin gerçek ihtiyaçlarına odaklanmadığını savunmaktadır.⁴¹ Batılı donör ülkelerdeki akademik çevreler sadece Çin'in yardımı fırsatçı bir şekilde kullandığını vurgularken, geleneksel donör ülkelerin geçmişte ve günümüzde benzer amaçlarla sağladığı dış yardımlar hakkında bazı istisnalar dışında genelde sessiz kalmaktadır. Bu nedenle, yardım literatürünün, bizi sözde "fedakâr" Batı yardımı ile "fırsatçı" Çin yardımı arasında ikili bir seçimle baş başa bıraktığı söylenebilir.

Şimdiye kadar kıtalararası ölçekte tasarlanmış en iddialı altyapı projelerinden biri olan Kuşak ve Yol Girişimi Çin'in kalkınma işbirliği girişimi olarak 2013 yılında başlatılmıştır. Kuşak ve Yol Girişimi, Avrupa ve Afrika'yı Asya'ya bağlayan bir ticaret ve altyapı ağı oluşturma yoluyla uluslararası kalkınma yardımı mimarisini yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. Çin, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında yardım alan ülkelerde büyük ölçekli altyapı projeleri gerçekleştirmek yoluyla bu ülkeleri sürdürülemez borç yükü altına sokmakla eleştirilmektedir. Bir diğer ifadeyle Çin, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında yaptığı yardımlarla yoksul ülkelere sürdürülemez krediler sağlayarak bu ülkeler üzerinde iktisadi ve siyasi nüfuz elde etmeye çalışmakla ve bir çeşit "borç tuzağı diplomasisi" yürütmekle itham edilmektedir.⁴² Örneğin, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında aldığı borcu ödeyemeyen Sri Lanka, 2017'de ülkenin Hambantota Limanı'nı Çin'e ait bir şirkete 99 yıllığına kiralamak durumunda kalmıştır.⁴³

39 US Department of State, "Blue Dot Network Advances Sustainable Infrastructure Projects", 11.09.2023, https://www.state.gov/blue_dot_network_sustainable_infrastructure, Erişim: 16.12.2023.

40 Peter Navarro, *The Coming China Wars: Where They Will Be Fought and How They Can Be Won*, FT Press, New Jersey, 2007, p. 100.

41 Robert Rotberg, "China's Quest for Resources, Opportunities, and Influence in Africa", *China into Africa: Trade, Aid, and Influence*, (Ed. Robert Rotberg), Brookings Institution Press, Washington D.C., 2008, 18.

42 Sam Parker and Gabrielle Chefitz, "Debtbook Diplomacy", 24.05.2018, <https://www.belfercenter.org/publication/debtbook-diplomacy>, Erişim: 21.08.2023.

43 Helen Davidson, "Warning sounded over China's debtbook diplomacy", 15.05.2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/may/15/warning-sounded-over-chinas-debtbook-diplomacy>, Erişim: 15.09.2023.

Öte yandan, Çin'in, "borç tuzağı diplomasisi" aracılığıyla doğal kaynaklar açısından zengin olan Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinin hammadde ve doğal zenginliklerine el koyarak sömürdüğüne yönelik eleştiriler "yeni sömürgecilik" tartışmaları kapsamında da sıklıkla gündeme gelmektedir.⁴⁴ Burada Çin'in yardım yoluyla özellikle Afrika'nın doğal kaynaklarına, minerallerine, verimli topraklarına ulaşma hamlelerinin yanı sıra, yerel seçkinlerin ve halkın desteğini kazanarak etkisini artırmasına yönelik kaygılar da ön plana çıkmaktadır. Böylece konu kalkınma yardımı tartışmalarından, jeopolitik, "yeni sömürgecilik" ve küresel hegemonya mücadelesi tartışmalarına doğru kaymaktadır. Tüm bu eleştirilerde şaşırtıcı olan dış yardımın farklı amaçlar için kullanılması değil; eleştirilerin Çin ile sınırlı kalırken geleneksel Batılı donörlerin yardım uygulamalarının bu eleştirilerden muaf tutulmasıdır.

"Borç tuzağı diplomasisi" eleştirilerinin odağında Çin'in yüksek ölçek ve profile sahip altyapı projeleri bulunmaktadır. Çin geleneksel olarak gelişmekte olan ülkelerde yürüttüğü kalkınma yardımı faaliyetlerinde yüksek profilli ve prestijli altyapı projelerini tercih etmektedir. Bunlar genellikle otoyol, demiryolu, liman ve baraj inşası gibi yardım alan ülkelerde ulaşım ağı ve ekonomik altyapıyı güçlendirmeye yönelik büyük ölçekli projelerin yanı sıra kamu binaları ve stadyum inşası gibi yüksek görünürlüğe sahip projelerden oluşmaktadır. Her ne kadar yüksek görünürlüğe sahip altyapı projeleri son yıllarda küresel ölçekte yürütülen kalkınma yardımı faaliyetlerinin önemli bir bölümünü oluşturuyor olsa da, altyapı Batılı donör ülkelerin kalkınma yardımlarında her zaman öncelik verilen sektörlerden biri olmamıştır.

Çin'in aksine Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Avrupa Birliği üyesi geleneksel donör ülkeler, kalkınma çabalarının en önemli araçlarından biri olmasına rağmen, fiziki altyapı oluşturma ve yenilemeyi geliştirmekte olan ülkelere yönelik yardımlarında uzun yıllar ihmal etmişlerdir.⁴⁵ Batılı donörlerin altyapı yardımlarına öncelik vermemesinde ve özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde altyapıya yönelik yardımların azalmasında çeşitli faktörler etkili olmuştur. Bu faktörlerden önde geleni, kısıtlı ekonomik imkanlara sahip yardım alıcı ülkelerin yüksek maliyetli altyapıların işletme ve bakım maliyetlerini karşılayamaması nedeniyle altyapıların sürdürülebilirliğini sağlamada yaşanan zorluklardır. Bir diğer önemli

44 Stephen Marks, "Introduction," *African Perspectives on China in Africa*, (Ed. Firoze Manji, Stephen Marks), Fahamu, Cape Town, 2007, p. 6.

45 Jon Lomoy, "Chinese Aid: A Blessing for Africa and a Challenge to Western Donors", 01.05.2021, <https://www.cmi.no/publications/7750-chinese-aid-a-blessing-for-africa-and-a-challenge-to-western-donors>, Erişim: 05.08.2023.

faktör ise, özellikle 1980’li yıllardan itibaren, neoliberal yeniden yapılandırma sürecinde gelişmekte olan ülkelerdeki altyapının inşası ve eskimiş altyapının yenilenmesinin ticari yatırımlarla özel sektör yatırımları ile finanse edilmesinin dış yardım yoluyla finanse edilmesinden daha etkin ve sürdürülebilir olacağı fikrinin donör çevrelerinde ön plana çıkmasıdır.

Batılı donörlerin dış yardımlarını neden ve hangi amaçla altyapı inşası yerine başka sektörlerle yönlendirdikleri uzun bir tartışma konusu olmakla beraber, çalışmamız açısından önemli olan husus Batılı donör ülkelerin altyapı yardımlarını yakın zamana kadar ihmal ettikleri ve gelişmekte olan ülkelerde altyapı inşasının özel sektör yatırımlarıyla finanse edilmesini teşvik ettikleri gerçeğidir. Ancak 2021 yılında G7 ülkeleri tarafından ilan edilen “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et” ve Avrupa Birliği tarafından ilan edilen Küresel Geçit Girişimleri göstermektedir ki altyapı projeleri Batılı donörler tarafından gelecekte sağlanacak kalkınma yardımlarının önemli bir bölümünü oluşturacaktır. Bu aşamada sorgulanması gereken, Batılı donörlerin yardım alan yoksul ülkeleri borç batağına sürüklediğini varsaydıkları ve uzun yıllardır dış yardım programlarından çıkardıkları büyük ölçekli altyapı yardımlarına ilgisinin neden tekrar canlandığıdır.

4. G7 Ülkelerinin “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et” Girişimi ve “Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı”

Çin’in Kuşak ve Yol’una rakip olarak G7 ülkeleri tarafından geliştirilen yeni küresel altyapı yardımı girişimi “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et” adıyla 12 Haziran 2021 tarihinde düzenlenen G7 Zirvesi’nde Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Joe Biden tarafından dünyaya duyurulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, İtalya, Fransa, Japonya ve Kanada’dan oluşan G7, söz konusu girişimi geliştirmekte olan dünyadaki 40 trilyon dolarlık altyapı ihtiyacını azaltmaya yardımcı olmak için “değerlere dayalı, yüksek standartlı ve şeffaf bir altyapı ortaklığı” olarak tanımlamıştır.⁴⁶ Burada şeffaflığa vurgu yapılması, Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında sağladığı yardımların miktarına ilişkin veri ve istatistikleri raporlamaması ve diğer donörlerle paylaşmamasına bir eleştiri olarak değerlendirilebilir. G7 Zirvesi sırasında Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, G7 ülkeleri ile Çin’in ekonomik açıdan birbiri ile yarışan “güçlü rakipler,” insan hakları ve demokrasi alanında ise “sistemik rakipler” olduğunu

46 The White House, “Factsheet: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership”, 12.06.2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet>, Erişim 20.08.2023.

ifade etmiştir.⁴⁷ Bir anlamda Von der Leyen'in ifadeleri, G7'nin yeni girişiminin Çin ile rekabetin dış yardım alanındaki yansıması olduğunu ima etmektedir. G7 ortaklarının “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et” girişimi kapsamında vurguladıkları bir diğer husus gelişmekte olan ülkelere sağlanacak altyapı yardımlarında özel sektör sermayesini harekete geçirmektir ve dış yardımı bu anlamda bir katalizör olarak kullanmaktır. Yani altyapı yardımları sadece resmi yardım olarak devletler aracılığıyla sağlanmayacak, donör ülkelerdeki özel sektör sermayesi de gelişmekte olan ülkelerde altyapı yatırımı yapmak için teşvik edilecektir. G7 sonuç bildirgesine göre “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et” Girişimi şu temel prensiplere dayanmaktadır⁴⁸:

- **Değer odaklılık:** Bu prensip mali, çevresel ve sosyal açıdan şeffaf ve sürdürülebilir bir şekilde yürütülen altyapısal kalkınmayı vurgulamaktadır. G7 ortakları bu girişimden yararlanacak ülkelere şeffaf mali kaynaklar sunmayı vadetmektedir.
- **İyi yönetim ve güçlü standartlar:** G7 ortakları girişimden yararlanan ülkelerin altyapı projelerinden bekledikleri uzun vadeli faydaları sağlayacaklarını taahhüt etmektedir. Projeler kapsamında çevre ve iklim, iş ve sosyal güvenceler, şeffaflık, finansman, inşaat, yolsuzlukla mücadele gibi alanlarda yüksek standartların gözetileceği vadedilmektedir.
- **İklim dostu olma:** Yatırımların Paris İklim Anlaşması'nın hedefleri gözetilerek belirleneceği belirtilmektedir.
- **Güçlü Stratejik Ortaklık:** Bu prensip kapsamında yerel ihtiyaçları değerlendirilmesi, faydalanıcı ülke kurumlarıyla işbirliği ve uyum sağlama gibi hususlara önem verileceği vurgulanmaktadır.
- **Özel sermayenin kalkınma finansmanı ile harekete geçirilmesi:** Gelişmekte olan ülkelerdeki devasa altyapı eksikliğini gidermek üzere varolan fon ve finans kaynaklarının yetersizliğinden hareket eden bu prensip G7 ülkelerindeki özel sektör sermayesinin harekete geçirilmesini taahhüt etmektedir.
- **Çok paydaşlı finansmanın etkisini arttırmak:** Proje planlamasında, uygulamasında, kalkınma bankalarının ve diğer uluslararası finans kurumlarının geliştirdiği standartlardan yararlanmayı öngören bu prensip ile hem özel hem de

47 Euronews, “Ursula von der Leyen says G7 Global Strategy has 'no trings attached' unlike China”, 13.06.2021, <https://www.euronews.com/2021/06/13/exclusive-ursula-von-der-leyen>, Erişim: 12.09.2023.

48 The White House, “Factsheet: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership”, 12.06.2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet>, Erişim: 20.08.2023.

kamu sektörü sermayesinin ortak ve uyumlu biçimde kullanılması hedeflenmektedir.

İddialı ve yüksek profilli bir girişim olarak lanse edilen “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et,” 2021 yılında ilan edildikten sonra pek bir somut gelişme kaydedememesi üzerine adı “Küresel Altyapı ve Yatırım için Ortaklık Planı” olarak değiştirilmiş ve 2022 yılındaki G7 zirvesinin gündemine alınmıştır.⁴⁹ Gelişmekte olan ülkelerde 2027 yılına kadar altyapı inşasına 600 milyar ABD Doları destek sunma iddiasıyla ortaya atılan “Küresel Altyapı ve Yatırım için Ortaklık Planı” henüz emekleme aşamasında olup, ölçek ve proje sayısı olarak henüz Kuşak ve Yol ile kıyaslanamayacak durumdadır. Planın Kuşak ve Yol’a geç kalmış bir cevap olarak nitelendirilmesi pek de yanlış olmayacaktır. G7’nin Küresel Altyapı ve Yatırım için Ortaklık Planı özel sektör sermayesini harekete geçireceğini söylemenin ötesinde, vadettiği büyük ölçekli altyapı projelerinin nasıl finanse edileceği konusunda netliğe sahip değildir. Bu girişimlerden faydalanması öngörülen gelişmekte olan ülkelerin daha kurumsallaşmış ve tek bir kaynaktan finanse edilen Kuşak ve Yol Girişimi yerine, tam olarak kurumsallaşmamış ve özel sektör sermayesini altyapı yardımları kapsamında nasıl harekete geçireceği muğlak olan bu yeni girişimleri neden tercih etmesi gerektiği net olarak ortaya konamamıştır.

5. Küresel Geçit: Avrupa Birliği’nin “Kuşak ve Yol”u

Avrupa Birliği’nin Küresel Geçit Girişimi, Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin 2021 yılında G7 partnerleriyle beraber “Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et” başlığıyla tanıttığı girişimin sonrasında 1 Aralık 2021 tarihinde açıklanmıştır. Avrupa Birliği’nin bu girişimi, 2027’ye kadar kamu ve özel kaynakları kullanarak özellikle Afrika, Asya ve Latin Amerika’da yol, demiryolları, deniz altından fiber optik internet kabloları tesisi dahil altyapı projeleri, dijitalleşme ve sağlık sistemlerine 300 milyar Avro değerinde yatırım öngörmektedir.⁵⁰

Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen bu girişimin Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi’ne rakip olduğunu açıkça dile getirmiştir. Avrupa Birliği Komisyon Başkanı, Küresel Geçit’in lansmanında yatığı konuşmada gelişmekte

49 The White House, “Fact Sheet: President Biden and G7 Leaders Formally Launch the Partnership for Global Infrastructure and Investment”, 26.06.2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/06/26/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-formally-launch-the-partnership-for-global-infrastructure-and-investment>, Erişim:13.09.2023.

50 European Commission, “Global Gateway: up to €300 billion for the European Union’s strategy to boost sustainable links around the world”, 01.12.2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6433, Erişim: 12.09.2023.

olan ülkelere sağlayacakları altyapı destekleri için “biz Avrupa Birliği olarak altyapının finansmanında çok başarılıyız ama Çin’in sahip olduğu bir bakır madeni, Çin’in sahip olduğu bir limana bağlamak da bizim için çok mantıklı değil” ifadelerini kullanmıştır.⁵¹ Von der Leyen, ayrıca, Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında aşırı borç yükü yaratarak yardım alan ülkeleri bağımlı hale getirdiğini ima ederek, küresel ekonominin “aşırı rekabetçi” ortamında Avrupa Birliği’nin “bağımlılıklar” değil, dünya çapında bağlantılar yaratarak “daha aktif bir küresel oyuncu” olması gerektiğini ifade etmiştir.⁵² Küresel Geçit’in Kuşak ve Yol’dan farkını ortaya koyarken, Avrupa Birliği yetkilileri değerler, demokrasi, insan hakları ve Avrupa standartlarını vurgulamaktadır. Burada sıklıkla vurgulanan husus değerler bazında, demokrasi, insan hakları doğrultusunda ve Avrupa standartları çerçevesinde projelere finansman sağlanacağıdır. Örneğin Almanya’nın Avrupa Birliği nezdinde Büyükelçisi Küresel Geçit’in “küreselleşmeyi Avrupa tarzında şekillendirme” de önemli bir araç olduğunu ifade etmiştir.⁵³

Aslında altyapı eksiklikleri denince akla yalnızca Asya ve Afrika ülkeleri gelmemelidir. Avrupa ülkelerinin de ciddi altyapı desteğine ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda Kuşak ve Yol Girişimi’ne angaje olmuş Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Küresel Geçit’in ilanı sonrası nasıl bir yol izleyeceği tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Örneğin Yunanistan 2018 yılında Çin ile imzaladığı mutabakat zaptıyla Kuşak ve Yol’a dahil olmuştur.⁵⁴ Akdeniz’de Yunanistan’ın Pire Limanı Deniz İpek Yolu güzergahının Avrupa bağlantıları için önemli ve stratejik noktalar olarak öne çıkmaktadır. Bir diğer Avrupa Birliği üyesi İtalya, 2019 yılında Kuşak ve Yol Girişimine dahil olmuştur.⁵⁵ Aynı zamanda G7 üyesi olan İtalya Kuşak ve Yol, Küresel Geçit ve Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı girişimlerinin her üçüne de dahil olan bir ülke durumuna gelmiş, ancak 2023 yılının sonunda Kuşak ve Yol Girişimi’nden çekilmiştir.⁵⁶ Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Belgrad ile Budapeşte arasındaki hızlı tren hattı inşa etmesi gibi hususlar göz önüne alın-

51 Ursula von der Leyen, “2021 State of the Union Address by President von der Leyen”, 15.09.2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_21_4701, Erişim: 08.09.2023.

52 Age.

53 Sam Fleming, “EU proposes new infrastructure programme to rival China”, 15.09.2021, <https://www.ft.com/content/7feb34b3-6ce3-4883-b18b-1e2b4401678e>, Erişim: 09.09.2023.

54 The State Council of PRC, “China, Greece ink BRI memorandum”, 28.08.2018, http://english.www.gov.cn/state_council/state_councilors/2018/08/28/content_281476278845176.htm, Erişim: 10.08.2023.

55 The State Council of PRC, China, “China, Italy sign BRI MoU to advance Connectivity”, 25.03.2019, http://english.scio.gov.cn/beltandroad/2019-03/25/content_74608969.htm, Erişim: 11.09.2023.

56 Euronews, “Italy Formally Withdraws from China’s Belt and Road Initiative”, 07.12.2023, <https://www.euronews.com/2023/12/07/italy-formally-withdraws-from-chinas-belt-and-road-initiative>, Erişim: 18.12.2023.

diğında Yunanistan, Macaristan gibi Çin'den şu anda ciddi anlamda yatırım alan Avrupa ülkelerinin bu iki alternatif girişimin kesiştiği noktalarda nasıl bir tavır alacağı henüz tam olarak netleşmemiştir. Küresel Geçit iddialı ve yüksek profilli olmakla beraber, iyi tanımlanmamış ve ayrıntılı planlanmamış bir girişim olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca, Çin'in 695,5 milyar Avro'luk ticaret hacmiyle 2021 yılında Avrupa Birliği'nin en büyük ticaret ortağı haline geldiği ve Avrupa Birliği ülkelerine en fazla ihracat gerçekleştiren ülke olduğu göz önüne alındığında, Küresel Geçit ile Kuşak ve Yol'un aynı anda hem çatışma hem de işbirliği potansiyeli taşıdığı söylenebilir.⁵⁷ Öte yandan, daha önce bahsedildiği gibi, Avrupa Birliği üyesi ülkeler Kuşak ve Yol Girişimi'ni büyük altyapı yardımlarının yardım alan ülkeleri borç batağına sürüklediğine yönelik eleştirilerde bulunmaktadır. Ancak içeriğine bakıldığında Küresel Geçit de oldukça büyük ölçekli ve yüksek maliyetli devasa altyapı projelerine dayanmaktadır. Bu noktada, Küresel Geçit'in yardım alan ülkelerin yeni bir borç yükü altına girmesini engellemek için izleyeceği yöntem ve mekanizmalar net olarak ortaya konamamıştır.

Sonuç

Çalışmamızda öncelikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınma paradigmasında meydana gelen değişimlerin kalkınma yardımı uygulamalarına nasıl yansıdığı gösterilmiştir. Kalkınma yardımı mimarisinin tarihsel gelişiminin bir değerlendirmesi yapıldığında, kuram ve uygulamadaki ani değişimler göze çarpmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmuş olan yardım mimarisinde, özellikle Soğuk Savaş döneminde küresel rekabet bağlamında değişen koşullara göre uygulama ve söylemde meydana gelen değişimler baş döndürücü bir hızda gerçekleşmiştir. Ancak, dış yardım politikalarının uygulama ve söyleminde meydana gelen her değişiklik için yeni bir yardım mimarisinden bahsetmek anlamlı olmayacaktır. Belirtildiği üzere, değişen şartlara göre dış yardım söylem ve uygulamalarında küresel ölçekte meydana gelen değişimler kalkınma yardımı mimarisinin en belirgin özelliğidir. Ancak herhangi bir “yeni yardım mimarisi”nden bahsedebilmemiz için yardımların sağlanmasına ilişkin kurumlarda, finansal araçlarda ve donörler ile yardım alan ülke ilişkilerinde temel bir dönüşüm söz konusu olmalıdır. Çalışmamız, etkinliği ve görünürlüğü giderek artan “Çin tipi yardım” ve Batılı donörlerin özellikle Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne karşı ortaya koyduğu alternatif yardım girişimlerinden yola çıkarak

57 Eurostat, “China-EU international trade in goods statistics”, 01.03.2023, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics, Erişim: 03.03.2024.

günümüzde yeni bir kalkınma yardımı mimarisinden bahsedilip bahsedilemeyeceğini sorgulamayı hedeflemiştir. Çin'in mevcut kalkınma yardımları mimarisinde önemli bir aktör haline gelmesi, hatta kimi zaman Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkelerinden daha etkili bir donör haline gelmesi ile yeni bir mimari yaratması birbiriyle karıştırılmamalıdır. Çin mevcut mimariyi giderek artan oranda domine ederken, Batılı donörlerden farklı alternatif bir kalkınma yardımı modeli sunmamaktadır. Hatta, çalışmamızda bahsedildiği gibi, Batılı donörlerin geçmişte yaygın olarak kullandığı yöntem ve modaliteleri uygulamaktadır. Bu noktada yardım kurum ve mekanizmalarında temel bir dönüşümden, dolayısıyla yeni bir yardım mimarisi ortaya çıktığından bahsetmek pek mümkün değildir.

Küresel yardım mimarisinin bugün geldiği noktada, özellikle Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin ilanı sonrasında, büyük ölçek ve bütçeli altyapı yardımları dış yardımlarda öne çıkan yardım tipi olmaya başlamıştır. Belirtilindiği gibi, 1970'li yıllarda "temel ihtiyaçlar" yaklaşımı çerçevesinde Dünya Bankası ve Amerika Birleşik Devletleri gibi önde gelen donörler, kalkınma yardımlarını enerji, ulaştırma ve telekomünikasyon gibi altyapıya yönelik projelerden tarım ve kırsal kalkınma projelerine doğru kaydırmıştır. 1980'li yıllarda ise neoliberal söylem ve uygulamaların etkisiyle Batılı donörlerin yoksul ülkelere yönelik altyapı yardımları oldukça azalmış; altyapıyı yatırımlarının özel sektör tarafından sağlaması gerektiği ve dış yardım kaynaklarıyla yoksul ülkelerde altyapı inşasının sürdürülemez olduğu vurgulanmıştır. Ancak bugün gelinen noktada Batılı donörler Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne alternatif olduğunu iddia ettikleri büyük ölçekli altyapı girişimleri ilan etmekte, altyapı yardımlarının önemini vurgulamaktadır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi 2013 yılında hayata geçirilmesinden bu yana, G7 ve Avrupa Birliği üyesi İtalya da dahil olmak üzere çok sayıda ülkede altyapı projelerini kapsamaktadır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin 10 yılı aşkın süre içinde daha kurumsal ve kapsamlı hale geldiği düşünüldüğünde, Batılı donörler tarafından ortaya atılan alternatif girişimler Kuşak ve Yol ile rekabette yetersiz ve geç kalmış girişimlerdir. Ayrıca, Kuşak ve Yol Girişimi'ne dâhil olmuş ülkeleri buradan ayrılıp kendilerine yönelmeye ikna etmede henüz başarılı oldukları söylenemez.

Yardım alan ülkeler dışında, Kuşak ve Yol'a alternatif olarak sunulan Küresel Geçit ve G7'nin Küresel Altyapı ve Yatırım için Ortaklık Planı'nın uygulayıcısı ülkelerin de Çin'i karşılığın almaması için sebepler bulunmaktadır. Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Çin'in başta Balkanlar olmak üzere Orta Avrupa ülkelerinde ciddi ve büyük ölçekli altyapı yatırımları bulunmaktadır. Avrupa Birliği üyesi Yunanistan Kuşak ve Yol Girişimi'nin önde gelen faydalanıcılarından

biri olmuştur. Öte yandan, İtalya, Almanya ve Fransa gibi hem Avrupa Birliği hem G7 üyesi ülkeler de Çin'i karşısına almamak için pek çok sebebe sahiptir. Örneğin ikili ilişkiler açısından bakıldığında Almanya, önemli bir ticaret ortağı olarak gördüğü Çin'i karşısına alacak sert söylem ve eylemlerden kaçınmaktadır. 2023 yılı sonuna kadar Kuşak ve Yol Girişimi'ne dahil olan İtalya, Küresel Geçit ve G7 girişimlerinin Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ni baltalayacak şekilde agresif bir tutumla uygulanmasına, Çin ile ikili ticari ilişkilerine zarar verebileceği gerekçesiyle destek vermeyebilir. Öte yandan, hem G7 küyesi olarak Küresel Altyapı ve Yatırım için Ortaklık Planı hem de Avrupa Birliği üyesi olarak Küresel Geçit'e dahil olan Almanya, İtalya ve Fransa'nın her iki girişimi destekleyebilecek imkan ve kaynaklara sahip olup olmadığı da bir diğer önemli husustur. Çok yeni girişimler olan Küresel Geçit ve Küresel Altyapı ve Yatırım için Ortaklık Planı'nın gelecekte nasıl şekilleneceğine yönelik çıkarımlar yapmak için henüz çok erken olduğu açıktır. Bu girişimler Kuşak ve Yol'a alternatif ya da kimi zaman bazı bölgelerde onun tamamlayıcısı olabilir. Ya da bu girişimler kapsamında işbirliği ve çatışma eş zamanlı olarak gerçekleşebilir. Bu alternatif altyapı girişimleri Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında bazı coğrafyalarda işbirliği, bazı coğrafyalarda sürtüşme ve çatışma yoluyla varlıklarını sürdürebilirler. Hatta, Küresel Geçit ve Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde yürütülmesi öngörülen Küresel Altyapı ve Yatırım için Ortaklık Planı da kendi iç çelişkileri nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa Birliği arasında veya Avrupa Birliği üyesi ülkelerin kendi aralarındaki rekabet ve çatışmaların bir parçası olabilir. Bunları zaman gösterecektir. Ancak, bizim çalışmamız açısından önemli olan husus, bu birbirine alternatif altyapı yardım girişimlerin ortaya çıkardığı "yardım savaşları"nın yeni bir yardım mimarisine tekabül etmemesidir. Mevcut durumda günümüz kalkınma yardımı mimarisinin kurucusu konumunda olan Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkeleri Çin'in etkinliği ve çapı küresel ölçekte giderek artan dış yardımlarını bir tehdit olarak algılamakta ve alternatif girişimlerle başta Kuşak ve Yol Girişimi olmak üzere "Çin tipi yardım"la mücadele etmeye çabalamaktadır. Bu amaçla öncelikle Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği üyesi ülkeler geleneksel donörler olarak Çin'e OECD Kalkınma Yardımı Komitesi'nin belirlediği kriter ve mekanizmalar çerçevesinde dış yardım sağlama yönünde baskı yapmaya çalışmışlardır. Ancak Çin, OECD Kalkınma Yardımı Komitesi'nin belirlediği yardım mekanizmalarına ve raporlama yöntemlerine uymayı reddetmiştir. Bunun yanı sıra, özellikle Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında sağladığı yüksek meblağlı hibe ve kredi yardımlarıyla yoksul ülkelerde popüler ve

tercih edilen bir donör haline gelmiş ve etkinliğini giderek artırmıştır. Öte yandan Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Çin ile ticaret ve yatırım ilişkileri “Çin tipi yardım” a karşı kurulan Küresel Geçit gibi girişimlerin Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi’ni engellemeye yönelik etkin ve sert yöntemler kullanmasını zorlaştırmaktadır. Burada çalışmamız açısından önemli olan bir diğer husus mevcut kalkınma yardımları mimarisinde Batılı donörlerin Çin’in hamlelerine göre pozisyon almaya başlamış olması ve Çin’in oyunu yönlendiren bir aktör haline gelmiş olmasıdır. Bir başka ifadeyle, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı donör ülkeler dış yardım politikalarını Çin’e göre şekillendirmeye yönelmiş, adeta Çin’in çaldığı müzikle dans etmeye başlamıştır. Bunun en net göstergelerinden biri Çin’in etkisiyle Batılı donörlerin uzun zamandır yapmayı bıraktıkları, hatta daha önce bahsedildiği gibi 1970’lı yıllardan bu yana “sürdürülemez” olması nedeniyle demode olarak nitelendirdikleri büyük altyapı yardımlarına dönüş yapmaları ve hatta altyapı yardımlarını dış yardımların odağına yerleştiren küresel girişimler ilan etmeleridir.

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkeleri Çin’in dış yardım ve yatırım girişimlerini dengeleme, baltalama ve etkisini azaltmaya yönelik somut adımlar atmaktadır. Ancak küresel ölçekte büyük güçler arasındaki rekabetin bir parçası olarak değerlendirilebilecek olan Batılı donörler ve Çin arasındaki “yardım savaşları,” ekonomik bağımlılıklar, ortak ticari çıkarlar ve küresel tedarik zincirlerinin güvenliğini riske sokmaktan kaçınma gibi nedenlerle işbirliği ve rekabetin içi içe geçtiği bir mücadeleye dönüşebilir. Etkinliği giderek artan bir donör ülke olarak Çin, alternatif yardım mekanizmaları, işbirliği modelleri ve kurumlara dayalı yeni bir yardım mimarisi kurmaya çalışmak yerine, Batılı donörlerin geçmişten bu yana kullandığı yöntem ve mekanizmaların aynısı ve benzerlerini kullanarak mevcut yardım mimarisinin liderliğine oynamakla daha fazla ilgili görünmektedir. Mevcut veriler ışığında, farklı söylem ve mekanizmaların kullanıldığı yeni bir yardım mimarisinin ortaya çıktığını söylemek yerine, Çin’in mevcut kalkınma yardımı mimarisinde etkinliğini giderek artıran ve oyunu yönlendiren önemli bir aktör haline geldiği söylemek daha anlamlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abrahamsen, Rita. *Disciplining Democracy: Development Discourse and Good Governance in Africa*, Zed Books, London, 2000.
- Anthony, Ross. “China in Africa in the Anthropocene: A discourse of divergence in a converging world”, *New Directions in Africa–China Studies*, (Ed. Chris Alden, Daniel Large) Routledge, New York, 2018, pp. 104-117.
- Bavier, Joe. “China Overloading Poor Nations with Debt, Top US official says”, 16.07.2018, <https://www.reuters.com/article/idUSKBN1K61YB>, Erişim: 21.08.2023.
- Bilzen, Gerard Van. *The Development of Aid*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2015.
- Borger, Julian. “US unveils new Africa policy to counter ‘predatory’ Russia and China”, 13.12.2018, <https://www.theguardian.com/us-news/2018/dec/13/us-john-bolton-africa-policy-russia-china>, Erişim: 21.08.2023.
- Browne, Stephen. *Aid and Influence: Do Donors Help or Hinder?*, Earthscan, London, 2007.
- Davidson, Helen. “Warning sounded over China’s debtbook diplomacy”, 15.05.2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/may/15/warning-sounded-over-chinas-debtbook-diplomacy>, Erişim: 15.09.2023.
- Dreher, Axel, and Andreas Fuchs. “Rogue Aid? An Empirical Analysis of China’s Aid Allocation.” *Canadian Journal of Economics*, Vol. 48, No. 3, 2015, pp. 988-1023.
- Euronews, “Italy Formally Withdraws from China’s Belt and Road Initiative”, 07.12.2023, <https://www.euronews.com/2023/12/07/italy-formally-withdraws-from-chinas-belt-and-road-initiative>, Erişim: 18.12.2023.
- European Commission, “Global Gateway: up to €300 billion for the European Union’s strategy to boost sustainable links around the world”, 01.12.2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6433, Erişim: 12.09.2023.
- Fleming, Sam. “EU proposes new infrastructure programme to rival China”, 15.09.2021, <https://www.ft.com/content/7feb34b3-6ce3-4883-b18b-1e2b4401678e>, Erişim: 09.09.2023.
- Führer, Helmut. *A History of the Development Assistance Committee and the Development Cooperation Directorate in dates, names and figures*, OECD Publishing, Paris, 1996.
- Global Infrastructure Hub, “Global Infrastructure Outlook”, 01.07.2017, <https://cdn.gihub.org/outlook/live/report/Global+Infrastructure+Outlook+reports>, Erişim: 07.08.2023.
- Groves, Jason. “Cameron Warns Africans over the Chinese Invasion as They Pour Billions into Continent”, 20.07.2011, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2016677/Cameron-warns-Africans-Chinese-invasion-pour-billions-continent>, Erişim:07.09.2023.
- Hoffman, Paul G. *Peace Can Be Won*, Doubleday, New York: 1951.
- Houérou, Philippe, Akihiko Nishio and Gaiv Tata. “Aid Architecture: An Overview of the Main Trends in Official Development Assistance Flows”, 01.05.2008, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/688091468134712330/pdf>, Erişim: 01.09.2023.
- Huntington, Samuel. *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, Connecticut, 1968.
- Hynes, William and Simon Scott. *The Evolution of Official Development Assistance*, OECD Publishing, Paris, 2013.

- Johnston, Lauren and Marina Rudyak. "China's 'Innovative and Pragmatic' Foreign Aid: Shaped by and Now Shaping Globalization", *China's New Sources of Economic Growth (Volume 2): Human Capital, Innovation and Technological Change*, (Ed. Ligang Song, Cai Fang, Lauren Johnston), Australian National University Press, Acton, 2017, pp. 431-451.
- Klingebiel, Stephan. *Development Cooperation: Challenges of the New Aid Architecture*, Palgrave Macmillan, London, 2014.
- Langdon, Steven, Archibald R.M. Ritter and Yiagadeesen Samy. *African Economic Development*, Routledge, New York, 2018.
- Lomoy, Jon. "Chinese Aid: A Blessing for Africa and a challenge to Western Donors", 01.05.2021, <https://www.cmi.no/publications/7750-chinese-aid-a-blessing-for-africa-and-a-challenge-to-western-donors>, Erişim: 05.08.2023.
- Marks, Stephen. "Introduction," *African Perspectives on China in Africa*, (Ed. Firoze Manji, Stephen Marks), Fahamu, Cape Town, 2007, pp. 1-14.
- Millikan, Max and Walt W. Rostow, *A Proposal: Key to an Effective Foreign Policy*, Harper and Brothers, New York, 1957.
- Moses, Naim. "Rogue Aid", 10.15.2009, <https://foreignpolicy.com/2009/10/15/rogue-aid>, Erişim: 04.08.2023.
- Navarro, Peter. *The Coming China Wars: Where They Will Be Fought and How They Can Be Won*, FT Press, New Jersey, 2007.
- O'Brien, Robert and Marc Williams. *Global Political Economy: Evolution & Dynamics*, Macmillan Education, Hampshire, 2010.
- Parker, Sam and Gabrielle Chefitz. "Debtbook Diplomacy", 24.05.2018, <https://www.belfercenter.org/publication/debtbook-diplomacy>, Erişim: 21.08.2023.
- Pence, Mike. "Remarks by Vice President Pence at the 2018 APEC CEO Summit", 16.11.2018, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-2018-apecc-CEO-summit-port-moresby-papua-new-guinea>, Erişim: 19.07.2023.
- Pereira, Joao Marcio Mendes. "Modernization, the Fight Against Poverty, and Land Markets: An Analysis of the World Bank's Agriculture and Rural Development Policies (1944-2003)", *Varia Historia*, Vol. 32, No. 58, 2015, pp. 225-258.
- Power, Marcus, Giles Mohan and May Tan-Mullins. *China's Resource Diplomacy in Africa: Powering Development?*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2012.
- Rostow, Walt. W. *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, Cambridge, 1960.
- Rotberg, Robert. "China's Quest for Resources, Opportunities, and Influence in Africa", *China into Africa: Trade, Aid, and Influence*, (Ed. Robert Rotberg), Brookings Institution Press, Washington D.C., 2008.
- Quinn, Andrew. "Clinton Warns against 'New Colonialism' in Africa", 11.06.2011, <https://www.reuters.com/article/us-clinton-africa/clinton-warns-against-new-colonialism-in-africa->, Erişim: 24.08.2023.
- The State Council of PRC, "China, Greece ink BRI memorandum", 28.08.2018, http://english.www.gov.cn/state_council/state_councilors/2018/08/28/content_281476278845176.htm, Erişim: 10.08.2023.
- The White House. "Factsheet: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership", 12.06.2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/state-ments-releases/2021/06/12/fact-sheet>, Erişim: 20.08.2023.

- The White House, “Fact Sheet: President Biden and G7 Leaders Formally Launch the Partnership for Global Infrastructure and Investment”, 26.06.2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/06/26/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-formally-launch-the-partnership-for-global-infrastructure-and-investment>, Erişim: 13.09.2023.
- Thorbecke, Erik. “The Evolution of the Development Doctrine and the Role of Foreign Aid, 1950-2000”, *Foreign Aid and Development: Lessons Learnt and Directions for the Future*, (Ed. Finn Tarp, Peter Hjertholm), Routledge, London, 2000, pp. 17-47.
- US Agency for International Development, *Facts About AID*, USAID, Washington, 1986.
- US Agency for International Development, “USAID Key Accomplishments”, 18.09.2019, <https://www.usaid.gov/document/usaid-key-accomplishments>, Erişim: 19.09.2023.
- U.S. Department of Defense. “Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America”, 19.01.2018, <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>, Erişim: 01.09.2023.
- US Department of State. “Blue Dot Network Advances Sustainable Infrastructure Projects”, 11.09.2023, https://www.state.gov/blue_dot_network_sustainable_infrastructure, Erişim: 16.12.2023.
- Von der Leyen, Ursula. “2021 State of the Union Address by President von der Leyen”, 15.09.2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_21_4701, Erişim: 08.09.2023.
- Williams, David. *International Development and Global Politics: History, Theory and Practice*, Routledge, Abingdon, 2012.
- Williams, David. “The History of International Development Aid”, *Handbook of Global Economic Governance*, (Ed. Manuela Moschella and Catherine Weaver), Routledge, Abingdon, 2014, pp. 233-248.
- Wood, Robert E. *From Marshall Plan to Debt Crisis: Foreign Aid and Development Choices in the World Economy*, University of California Press, Berkeley, 1986.